

ТЕКОТ НА ЕВРОАТЛАНТСКИТЕ ИНТЕГРАЦИИ ПО УКРАИНСКАТА КРИЗА

Апстракт: Изменетото меѓународно опкружување кое произлезе со украинската криза предизвика нови геополитички моменти и групирања на меѓународната сцена, и ја отвори дебатата за враќање на Студената војна. Освен тоа, украинската криза и припојувањето на Крим кон Русија беа двете доминантни теми за кои се говореше на последниот самит на НАТО во Велс, од кој произлезе нова безбедносна стратегија која значително ќе влијае врз евроатлантските интеграции.

Клучни зборови: *НАТО, евроатлантски интеграции, украинска криза, Руска Федерација*

NIKODINOVSKA KRSTEVSKA Ana

THE DIRECTION OF EURO ATLANTIC INTEGRATIONS AFTER THE UKRAINIAN CRISIS

Abstract: The changed international surrounding which derived from the Ukraine crisis generated new geopolitical moments and grouping on the international scene, and opened the debate about the return of the Cold war. Besides this, the Ukraine crisis and the Russian annexation of Crimea were the two dominant themes that were discussed at the last NATO Summit in Wells, from which originated a new security strategy that would greatly influence Euro Atlantic integrations.

Key words: *NATO, Euroatlantic integrations, Ukraine crisis, Russian federation*

Кризата што се генерираше во Украина, а која нè потсети на познатото крваво сценарио кое го одбележа распадот на Југославија, и која веќе одекна во светските медиуми (The Guardian/The Observer, Le monde diplomatique, The New York Times, Washington post и други), и во научната мисла (Craig, 2014; Cohen, 2014; Ванковска, 2014 и други), со помислата за закана од *втора Студена војна*, реално почна да го разлишува долгогодишниот *рах mundi* кој владее на овие простори. Во ова сценарио

паралелно се вклучија како протагонисти, од една страна, Соединетите Американски Држави и Европската унија во улога на стабилизатори и медијатори за излез од кризата, кои ги насочуваат своите напори за враќање на првобитната состојба *ante bellum* односно онаа пред припојувањето на Крим кон Русија и пред референдумите за независност во Доњетск и Луганск) и, од друга страна, Руската Федерација, која исто така се залага за мирно решение на кризата, но која настапува заштитнички во однос на рускоговорните подрачја во Источна Украина и во Крим, при што исходот од нејзиното залагање го насочува кон одржување и зачувување на сегашната *status quo* ситуација пост Крим. Овие случувања значително ќе влијаат врз процесот на евроатлантските интеграции, што може да се увиди и од заклучоците од последниот Самит на НАТО од септември 2014 год., од кој произлезе и нова безбедносна стратегија.

Но, пред да ги утврдиме влијанијата, најпрво ќе кажеме два-три збора за процесот на европски и североатлантски интеграции и нивниот правец на движење односно тенденции.

Имено, Европската унија го води процесот на европска интеграција најпрво преку својата политика за проширување, преку која го следи процесот на прифаќање на европскиот *acquis* односно на европското право и легислатива кај земјите-кандидати и потенцијални кандидати, а со тоа и нивниот влез во Унијата, и преку нејзината политика за соседство основана во 2003 година, преку која ги проектира своите вредности и принципи кон земјите од непосредното и блиското соседство. Политиката на проширување се однесува на оние земји од соседството кои се кандидати за влез во Унијата или пак потенцијални кандидати, а тоа се земјите од Балканот: Македонија, Србија, Црна Гора и Албанија во улога на земји-кандидати, додека Косово и Босна и Херцеговина имаат статус на потенцијални кандидати, и секако тука влегува и историскиот кандидат Турција. Последните текови на оваа политика ни кажуваат за забавен процес на интеграција, кој се базира на апсорпцискиот капацитет на Европската унија, изразен преку нејзината заситеност од последното големо проширување и значително отежнат од економската криза и рецесија што ја погоди Унијата и воопшто земјите од светот. Освен ова, процесот на проширување бележи понатамошно забавување и тоа: замрзнати преговори за членство во однос на Турција, заради нејзиното непотпишување на Договорот за асоцијација со Кипар, за што Унијата отвори *Позитивна агенда* со цел да им даде елан на турско-европските односи; понатаму, истапување на Исланд од преговорите со Европската унија, по сопствена иницијатива; замрзнат кандидатски статус на

Република Македонија од страна на Грција, заради спорот со името, кон кој пак Европската унија, со цел да му даде динамика на евоинтегративниот процес, основа *Дијалог на високо ниво* помеѓу двете страни и, последно, но не и исцрпно, можниот излез на Велика Британија од Европската унија, за што се организира одржување на референдум пред крајот на 2017 год.

Освен политиката за проширување, како дел од интегративниот процес на ЕУ е политиката за соседство, која се однесува на земјите од непосредното и блиското соседство и тоа, на оние од Источна Европа и Јужен Кавказ (а тука спаѓаат Украина, Белорусија, Грузија, Молдова, Ерменија и Азербејџан), како и оние од Медитеранот, коишто го вклучуваат Магрепскиот и Машрискиот регион). Имено, иако оваа политика јасно не предвидува отворена можност за проширување и пристапување кон Унијата, сепак реториката и наративата на европските актери на надворешна политика говорат за спротивното. Напати се случило европските лидери да говорат за воспоставување на потесни односи со овие земји, па дури и членство, но во пракса тоа никогаш не се остварило. Таков е случајот со Украина, кога во неколку наврати пред и по Портокаловата и Еврореволюцијата, Унијата не ги прифатила иницијативите на Украина за нејзино пристапување кон неа, за што сведочат испуштените клаузули за членство во Договорот за партнерство и соработка од 1998 год. и Договорот за асоцијација од март 2014 год. (Никодиновска Крстевска, 2015:153-155). Последните текови на оваа политика се поврзани со случувања од меѓународната сцена особено украинската криза и заострување на односите со Русија, како и заканата од исламската држава и мигрантската криза која ја зафати Европа, кои придонесоа Европската унија да ја преиспита и рedefинира оваа политика, во насока на продлабочување на соработката со земјите од соседството од областа на правото и безбедноста, економијата и развојот, образованието и мобилноста и слично.¹

Од друга страна, политиката за проширување на НАТО како меѓународна безбедносна организација се состои од класичниот пристап на членство преку својата програма на Акциски план за членство, кој моментално ги вклучува Република Македонија (која учествува во Акцискиот план уште од 1999 г., а која патем по поканата од 2008 г. ѝ беше одбиен влезот заради блокирачкото вето на Грција), понатаму Црна Гора која беше поканета да се приклучи во 2009 г. и во 2015 г. доби официјална

¹) *Review of the European Neighborhood Policy*, Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, JOIN (2015) 50 final, Brussels, 18.11.2015.

покана за членство, и последна Босна и Херцеговина, која во 2010 г. влезе во кругот на потенцијални членки на НАТО. Освен ова, НАТО алијансата исто како и Европската унија, покрај своите традиционални програми за членство, води уште една неофицијална политика за проширување преку т.н. партнерства за мир. Преку нив, всушност, Североатлантската алијанса негува односи со трети земји - партнери и воспоставува посебна билатерална соработка.

Во контекст на определување на последните текови на оваа политика, сега ќе се надврземе на Самитот на НАТО во Велс и на безбедносната стратегија што произлезе од него. Имено, во заклучоците што произлегоа од Самитот на НАТО во Велс во 2014 г. доминараа две теми кои ќе имаат особено влијание врз текот на евроатлантските интеграции. Првата доминатна тема (за која, меѓу другото, во заклучоците се посветени повеќе од 17 точки) е украинската криза и припојувањето на Крим кон Русија, како и непочитувањето, според НАТО, на принципите на меѓународното право од страна на Руската Федерација во однос на кризата. Втората доминантна тема е новата безбедносна стратегија на НАТО, со која се предвидува потенцирање и засилување на безбедносните системи во источните земји-членки на НАТО, преку воспоставување на нови сили за готовност – способни за брза интервенција по однос на потенцијални закани и предизвици, преку утрдување на т.н. „нови бази“ во најдалечните источни земји на НАТО, како балтичките земји, Романија и други, како и преку засилување и модернизирање на воениот апарат на Украина.

Овие две теми, иако не експлицитно, но читајќи меѓу редови, придонесоа за потврдување на хипотезата за започнување на нова Студена војна или продолжување на старата и на некој начин ја официјализираа веќе актуелната борба за поделба на сфери на влијание Североатлантската алијанса и Руската Федерација.

Така, дебатата за Студената војна, всушност, го отвори прашањето: дали навистина Студената војна заврши на состанокот во Јалта во 1989 г. меѓу Горбачов и Буш, на кој и двајцата претседатели заемно прогласија дека војната заврши или, пак, таа никогаш не прекина? Во однос на тоа, одредени подоцнежни изјави на претседателот Буш говорат дека победници од Студената војна се Соединетите Американски Држави, што пак наведува да се помисли дека САД никогаш не ја напуштиле логиката на војната, во која некој треба да губи и некој да победува и дека, всушност, никогаш не ја прекинале трката за превласт како и борбата за освојување на сфери на влијание.

Земајќи го ова предвид, а во конотација на текот на евроатлантските интеграции, може да речеме дека тргнувајќи од Лондонската декларација на НАТО од 1990 г. за трансформираната Североатланска алијанса, врз основа на која Алијансата ги прогласи за пријатели поранешните советски држави и земји од Варшавскиот пакт, дека врз основа на неа Алијансата, всушност, почна полека да се проширува кон нив. За ова сведочат историските проширувања на НАТО кои следеа пост-Студената војна, а се однесуваа на германската реунификација во '90 година, на проширувањето кон Чешка, Унгарија и Полска во 1999 год., понатаму на проширувањето кон Бугарија, Естонија, Летонија, Литванија, Романија, Словачка и Словенија во 2004 година и, последно, проширувањето кон Албанија и Хрватска во 2009 година, во кое требаше да фигурира и Република Македонија, но заради блокирачкото вето на Грција таа сè уште е на листата на чекање. Овие проширувања го потврдуваат непочитувањето на гореспоменатиот центлменскиот договор за крајот на Студената војна, меѓу САД и поранешниот Советски Сојуз. Освен тоа, воспоставувањето на т.н. партнерства за мир со трети земји, како на пример со Украина во 1995 год, по претходно остварениот меѓусебен *Интензивен дијалог*, или пак доставувањето на нови покани за членство како онаа адресирана до Грузија во 2008 г. да се вклучи во Акцискиот план за проширување на НАТО, или пак поканата за членство за Црна Гора од 2015 год., укажуваат на тоа дека Студената војна и борбата за превласт врз руските сфери на влијание никогаш не престанала да се води. Дотолку повеќе, гледано низ призмата на украинската криза, оваа реторика на Студена војна се забележува преку директниот судир токму меѓу двајцата традиционални противници, преку т.н. посредна војна (*proxy war*) која во моментот се одвива во Источна Украина.

Што се однесува пак до втората, односно новата безбедносна стратегија. Од неа произлегува дека со потенцирањето и засилувањето на безбедносните системи во источните земји на НАТО и со воспоставувањето на нови сили за готовност за брза интервенција во однос на потенцијални закани и предвизвици, предвидени за распределба во источните земји-членки како балтичките земји или, пак, Полска и Романија, Алијансата се реанимира и се подготвува за директно справување со надворешните закани, кои во заклучоците од Самитот, иако никаде експлицитно не наведени, но се однесуваат пред сè на Руската Федерација. Освен ова, воспоставувањето на т.н. „нови бази“ во овие земји, кои според

професорот Коен од САД² претставува само една маска за утврдување на постојани воени бази, кои би биле спротивни на духот на историскиот договорот меѓу НАТО и Русија за завршување на Студената војна, заедно со инсталирањето на програмата за противракетна одбрана на НАТО, ова се знаци на возобновување на политичката и воената реторика на Студената војна.

Но, навраќајќи се на влијанието што овие две теми ќе го имаат врз евроатлантските интеграции, тие значајно ќе влијаат врз целокупната насока на интеграциските процеси, како на политиките за проширување на НАТО, така и на политиките за проширување на Европската унија. Еден доказ за тоа е Ерменија - земја која е вклучена во програмите за Партнерство за мир на НАТО, но која во 2014 год. се откажа од евроинтегративните аспирации за да се приклучи кон Евроазиската унија. Дури во прилог на ова може да се рече дека јакнењето на Евроазиската унија со текот на времето би можело да ги доведе во прашање и политиките за соседство и за проширување на Европската унија и, воопшто, опстојувањето на Европската унија.³ Имено, застојот кон европското проширувањето е дотолку повеќе видлив, пред сè, тргнувајќи од *status quo* ситуацијата на преговорите и пристапувањето на потенцијалните кандидати, која може да се увиди од последните извештаи на Европската комисија кон овие земји. Во иста мера говориме и за застој на политиките за соседство на Унијата, особено имајќи го предвид одложувањето на примената на Договорот за слободна трговија меѓу Европската унија и Украина, чија примена се одложува до јануари 2016 година.

Summa summagum, пресвртите што настанаа постукраинската криза повторно ја вратија реториката на Студената војна и на трки за вооружување, кои ќе ги определат тековите на евроатлантските интеграции во насока на превласт и поделба на сфери на влијанија.

²) “NATO Games in Ukraine push world 5 minutes before nuclear midnight”, Interview with Stephan Cohen on SophieCo program, Russia Today television, Oct 10th 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=-Vglc2eJblU>

³) Во контекст на тоа, според Сергеј Глазиев (Sergey Glaziev), советник на Путин за Евроазиската унија, верува дека проширувањето на Евроазиската унија кон земјите од Европската унија првично би се остварило преку Кипар и Грција, на кои би им се овозможило учество и можност за извоз на евроазискиот пазар, кои воедно би служеле како пилот-проект за да се тестира транзицијата од Европската унија кон Евроазиската унија, по што следна која би се приклучила на Евроазиската унија би била Турција и така натаму (Popescu, 2014:24).

Користена литература

- “U.S. Definitely Wants War in Ukraine”, Interview with Paul Graig Roberts by Greg Hunter in Political Analysis, USA Watch dog, 12 March 2014, <<http://usawatchdog.com/united-states-definitely-wants-war-in-ukraine-paul-craig-roberts/>>
- HALIMI, Serge: “The new cold war?”, *Le monde diplomatique*, September 2014, <<http://mondediplo.com/2014/09/01coldwar>>
- IVANOV, Igor and RIFKIND, Malcolm: “The Risk of a New Cold War”, *The New York times*, 3 August 2014, <<http://www.nytimes.com/2014/08/04/opinion/the-risk-of-a-new-cold-war.html>>
- KHARABI, Johan: “US-Russian Relations in an Age of American Triumphalism: An Interview with Stephen F. Cohen”, *The Nation*, 25 May 2010. <<http://www.thenation.com/article/us-russian-relations-age-american-triumphalism-interview-stephen-f-cohen#>>
- POPESCU, Nicu: “Eurasian Union: the real, the imaginary and the likely”, *Chaillot paper*, n. 132, September 2014, Institut for Security Studies, Paris, pp. 1 – 45.
- RATNER, Michael, BELKIN, Paul, NICHOL, Jim and WOEHREL, Steven: “Europe’s Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification”, CRS Report for Congress”, Congressional Research Service, August 2013, pp. 1 – 29. <<http://fas.org/sgp/crs/row/R42405.pdf>>
- TRENIN, Dmitri: “The crisis in Crimea could lead the world into a second cold war”, *The Observer*, Sunday 2nd March 2014 <<http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/02/crimea-crisis-russia-ukraine-cold-war>>
- VANDEN HEUVEL, Katrina: “A new cold war?”, *The Washinton post*, 3 January 2013, <<http://www.washingtonpost.com/blogs/post-partisan/wp/2013/01/03/a-new-cold-war/>>
- VANKOVSKA, Biljana: “The Cold War II: Just Another Misnomer?”, *Contemporary Macedonian Defence*, year 14, number 26, 2014, pp. 49 – 60.
- НИКОДИНОВСКА КРСТЕВСКА, Ана: Односот меѓу вредностите и политиките на Европската унија низ призмата на нејзината надворешна политика, 2-ри Август – Штип, Штип, 2015.